

OS MMXXIII

MIT ;)

<https://pdos.csail.mit.edu/6.828>

Štruktúra prednášky

Úvod do OS

Štart prvého procesu xv6

Izolácia procesov

Systemové volania

Virtuálna pamäť

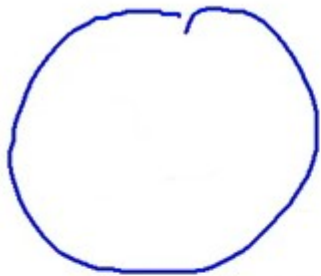
Segmentácia

Stránkovanie

Opakovanie

- Načo slúži OS?

Opakovanie

...

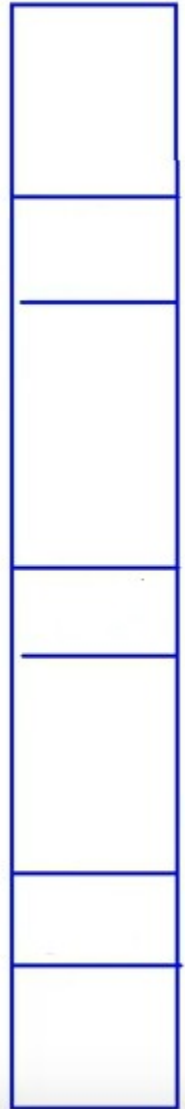

...

Opakovanie

- Ciele OS
  1. Umožniť beh viacerým aplikáciám (súčasne)
  2. Izolovať aplikácie
  3. Umožniť aplikáciám komunikovať
  4. Efektívne využívať hardvér

Môžu bežať app bez OS?

Môžu bežať app bez OS?

- Obrázok 2
- Aplikácie priamo interagujú s hw
  - CPU
  - RAM
  - HDD
  - ...

Môžu bežať app bez OS?

- Problém multiplexingu
- Aplikácia sa sama musí vzdať CPU
  - Ak to programátor zabudne urobiť, iná app sa k CPU nedostane
  - Ak sa app dostane do nekonečného cyklu, iná app sa už k CPU nedostane
  - Nie je možné ukončiť beh inej aplikácie (`kill`)
- Tento prístup sa používa pri OS reálneho času (*kooperatívne* plánovanie procesov)

Môžu bežať app bez OS?

- Problém vzájomného prístupu do pamäte
- Nejestvuje izolácia, všetky aplikácie majú priamy prístup do pamäte
- Aplikácia môže prepísať údaje inej aplikácie
- Aplikácia môže prepísať kód zdieľanej knižnice pre všetky aplikácie
- Každá aplikácia má prístup ku všetkým údajom iných aplikácií

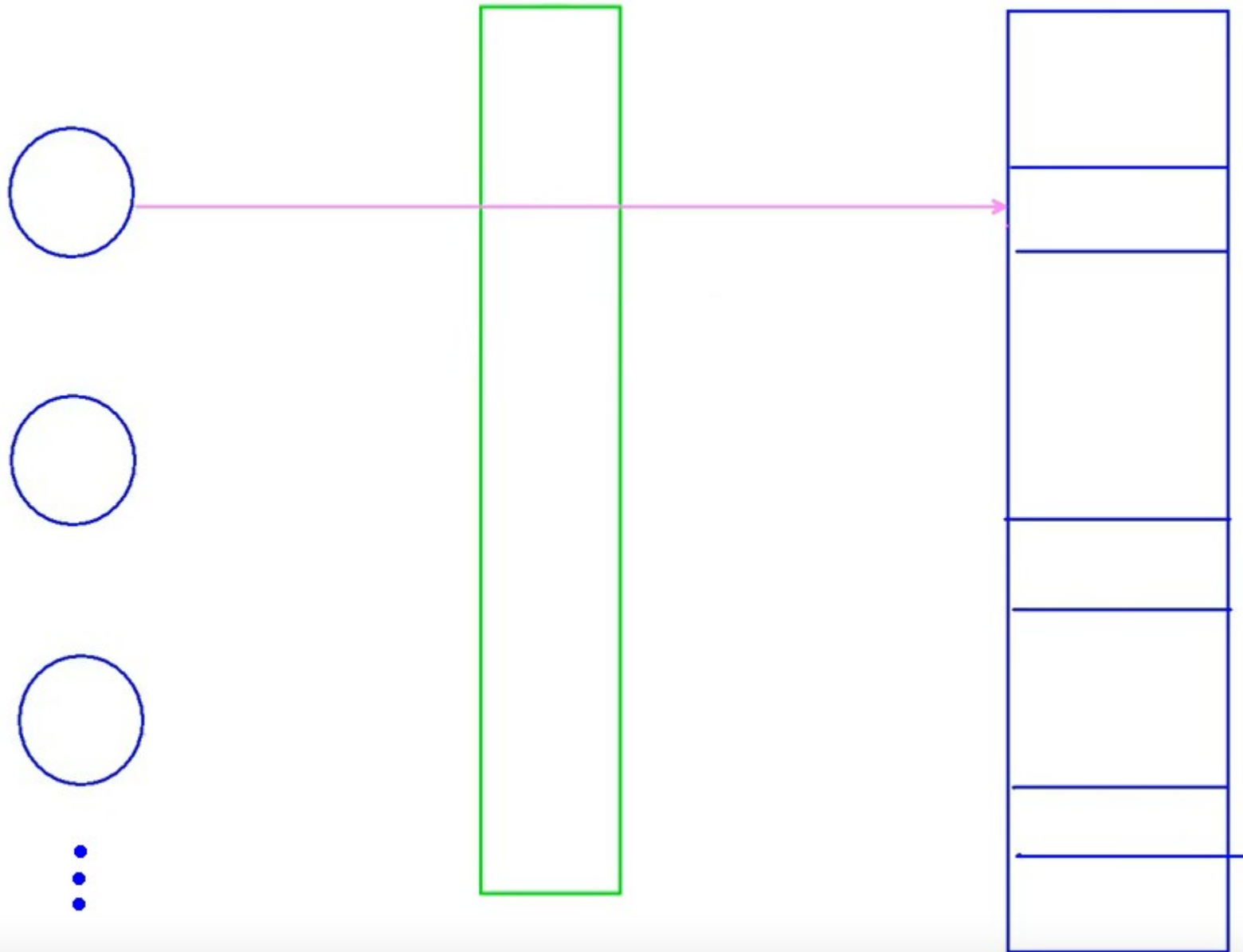
Rozhranie UNIX-like OS

- OS vytvára abstrakciu hardvéru
- Procesy $\longleftrightarrow$ jadrá CPU (fork)
- Pamäť $\longleftrightarrow$ fyzická pamäť (exec)
- Súborý $\longleftrightarrow$ diskové bloky (open, read, ...)
- Rúry $\longleftrightarrow$ zdieľaná fyzická pamäť (pipe)
- ...

Rozhranie UNIX-like OS

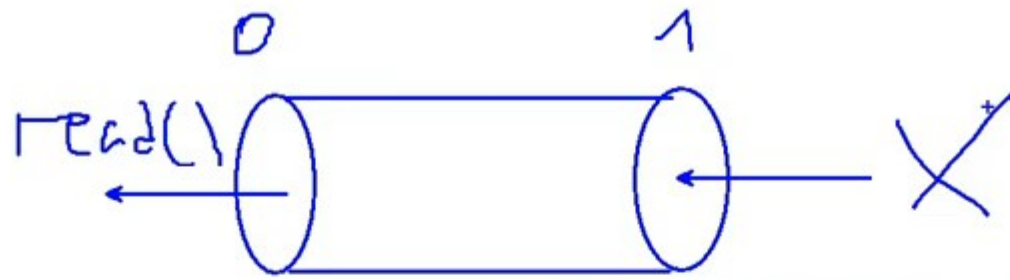
- Procesy $\longleftrightarrow$ jadrá CPU (fork)
  - OS obsadzuje jadrá pre beh procesov (ukladá a obnovuje registre)
  - OS vynucuje výmenu procesov na CPU
- Pamäť $\longleftrightarrow$ fyzická pamäť (exec)
  - Každý proces má svoju „vlastnú“ pamäť (obrázok 3)
  - OS rozhoduje, kam sa do ramky umiestni app

Rozhranie UNIX-like OS

Rozhranie UNIX-like OS

- Súbory $\longleftrightarrow$ diskové bloky (open, read, ...)
  - OS poskytuje pohodlné používanie mien súborov a adresárovú štruktúru
  - OS môže umožniť zdieľanie súborov medzi procesmi/používateľmi systému
- Rúry $\longleftrightarrow$ zdieľaná fyzická pamäť (pipe)
  - OS riadi synchronizáciu prenosu (ak je rúra prázdna, čitateľ musí čakať) (obrázok 4)
  - OS môže kedykoľvek ukončiť činnosť čitateľa či zapisovateľa

Rola OS

- OS musí byť defenzívny
- Aplikácia by nemala byť schopná spôsobiť pád OS
- Aplikácia by nemala byť schopná preraziť bariéru izolácie a zasahovať priamo do inej aplikácie

Ako?

- Keďže aj OS aj aplikácie sú sw, väčšinou sa to robí pomocou hw
- 1.Hw podpora rôznych úrovní vykonávania inštrukcií na CPU (user / kernel mód)
  - 2.Hw podpora virtuálnej pamäte (vytvorenie zdania „vlastnej“ pamäte pre proces)

User / Kernel mód

- Už v minulej prednáške sme spomínali, že kernel mód znamená možnosť vykonávania všetkých inštrukcií, aj tzv. *privilegovaných*
  - napr. nastavenie módu procesora
  - alebo priamy prístup k hw
- V user móde nie je možné privilegované inštrukcie vykonať
  - Pri pokuse sa vyvolá hw výnimka, ktorú má možnosť obslúžiť programový kód v kernel režime
- OS beží v kernel móde, procesy v user móde

Virtuálna pamäť

- SW používa adresy (ukazovatele, angl. *pointer*)
  - Nazývame ich virtuálne
  - Platí to ako pre OS, aj pre aplikácie používateľa
- HW poskytuje tzv. tabuľky stránok, pomocou ktorých sa robí (hardvérovo!) preklad virtuálnej adresy na fyzickú (do ramky)
- OS nastavuje tieto tabuľky pre proces tak, aby nemal prístup k dátam iného procesu
- Tabuľky určujú, do ktorej fyzickej pamäte má táktorá aplikácia prístup

Komunikácia app s OS

- Ak sa využije hw na takto silnú izoláciu, je potrebné vymyslieť mechanizmus, pomocou ktorého môže aplikácia **kontrolovaným spôsobom** pristúpiť k hw (alebo k údajom inej aplikácie)
- V podstate sa tento problém redukuje na kontrolovaný prechod z používateľského režimu procesora do kernel módu procesora
- Na architektúre RISC-V sa to deje pomocou inštrukcie `ecall <n>`

ecall <n>

- Vyvolanie služby OS presne definovaným spôsobom
- Procesy nemajú prístup k funkciám jadra OS priamo!
- Systémové volania nie sú „klasické“ funkcie
  - user/forktest.asm hľadá fork
  - user/usys.pl → user/usys.S
  - hw prepnutie do kernel módu; OS určuje, kde sa po prepnutí začne vykonávať kód jadra OS

Štruktúra xv6

- Monolitický kernel
  - Rozhranie user/kernel space: systémové volania
- Zdrojové kódy sú usporiadané modulárne
  - `user/` → aplikácie v user móde
  - `kernel/` → kód v kernel móde
- Samotný kernel pozostáva zo samostatných častí
  - Vid' `kernel/defs.h` (proc, fs, ...)
- Kód je vynikajúco dokumentovaný

Použitie xv6

- Súbor zostavenia Makefile riadi
  - Vytvorenie programu jadra (priečinkov kernel/)
  - Vytvorenie používateľských programov (priečinkov user/)
  - Vytvorenie disku (priečinkov mkfs/) pre xv6
- Príkaz `make qemu`
  - Spúšťa xv6 vo virtualizačnom nástroji qemu
  - Qemu emuluje počítač architektúry RISC-V

RISC-V doska

- Ide o reálny hw → možnosť skutočného spustenia xv6!
- Veľmi jednoduchá základná doska (bez grafického výstupu)
  - CPU má 4 jadrá
  - RAM 128 MiB
  - Podpora prerušení
  - Podpora UART (sériová konzola/klávesnica)
  - Podpora sieťovej karty e1000 (cez zbernicu PCIe)
- Qemu emuluje presne túto konfiguráciu

Prečo qemu a nie hw?

- Museli by ste si ho zakúpiť (a vzhľadom na dodaciu lehotu predmet robiť o rok)
- Pohodlnejšie je využívať služby qemu, nakoľko
  - Qemu emuluje viacero implementácií RISC-V
    - Xv6 využíva počítač “virt”
(<https://github.com/riscv/riscv-qemu/wiki>)
  - Táto implementácia je dosť blízka hw doske SiFive, ale navyše má podporu pre rozhranie VirtIO
(<https://www.sifive.com/boards>)

Čo znamená emulácia?

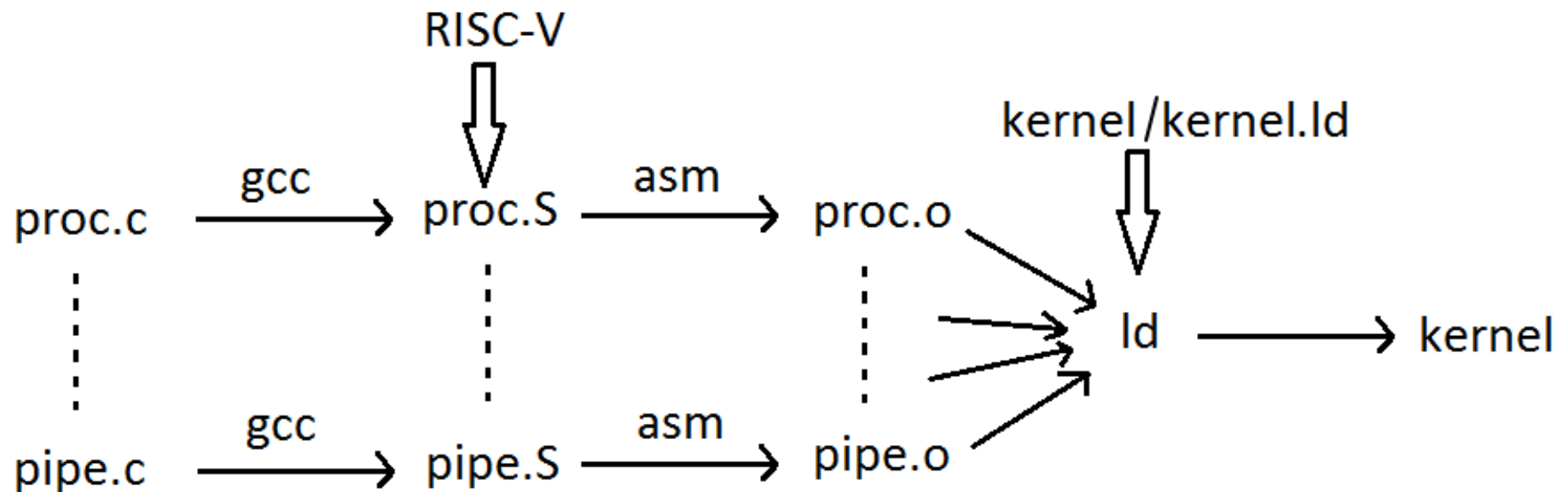
- Qemu je sw (program), ktorý implementuje RISC-V procesor

```
for (;;) {  
    1) read next instruction  
    2) decode instruction  
    3) execute instruction (updating  
       processor state)  
}
```

Štart systému xv6

- Využijeme gdb
- Spustíme xv6 s jedným jadrom (nie ako je prednastavená hodnota 3), aby sme mohli sledovať jedno vlákno v gdb
  - \$ make CPUS=1 qemu-gdb
- Qemu začne vykonávať kód xv6, ktorý sa nachádza v `kernel/entry.S`
  - Vid' `kernel/kernel.ld` `symbol_entry` (riadok 2)
  - Čo je `kernel.ld`?

Zostavenie xv6

prevzaté a upravené z <https://pdos.csail.mit.edu/6.828/2020/lec/l-os-boards.pdf>
[21. september 2020]

Makefile je nastavený tak, aby vytvoril asm súbory (vid' napríklad `kernel.asm`)

Štart systému xv6

- `b _entry`
  - Porovnajme inštrukcie so súborom `kernel.asm`
  - `info reg, x/10i _entry`
- `b main`
  - `si, continue, next next next next...`, `tui enable`
- `step do funkcie userinit()`
  - Next cez funkciu
  - Vid' `proc.h`
  - Step do `allocproc()`
  - Vid' `initcode.S/initcode.asm` a ``od -t xC initcode``

Štart systému xv6

- `b forkret`
  - Next po `usertrapret()`
- `b syscall`
  - `print num`
  - Step do `syscalls[num]()`
  - Nachádzame sa v `exec "/init"`
- `symbol-file user/init.o`
  - `b main`
  - `continue`

Nejaké otázky?

Von Neumann architektúra

- CPU

- Memory

- I/O

- Bus

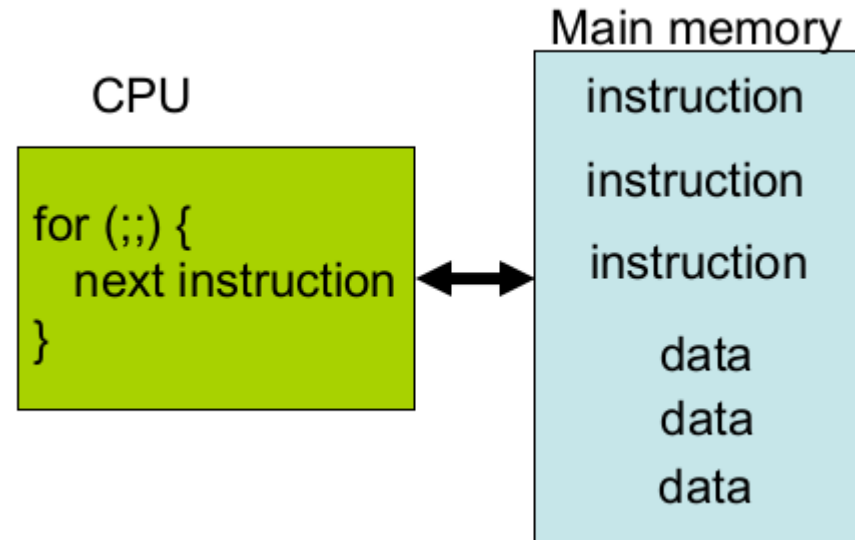
Vykonávanie programu

- Pamäť

- Inštrukcie
- Údaje

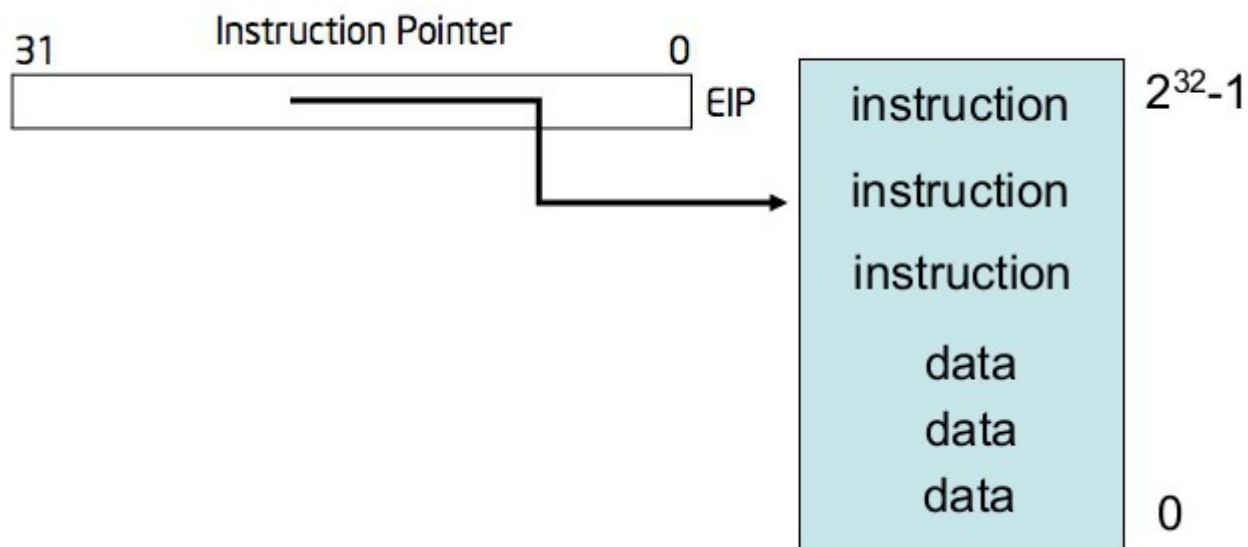
- CPU

- Interpretácia
- Manipulácia

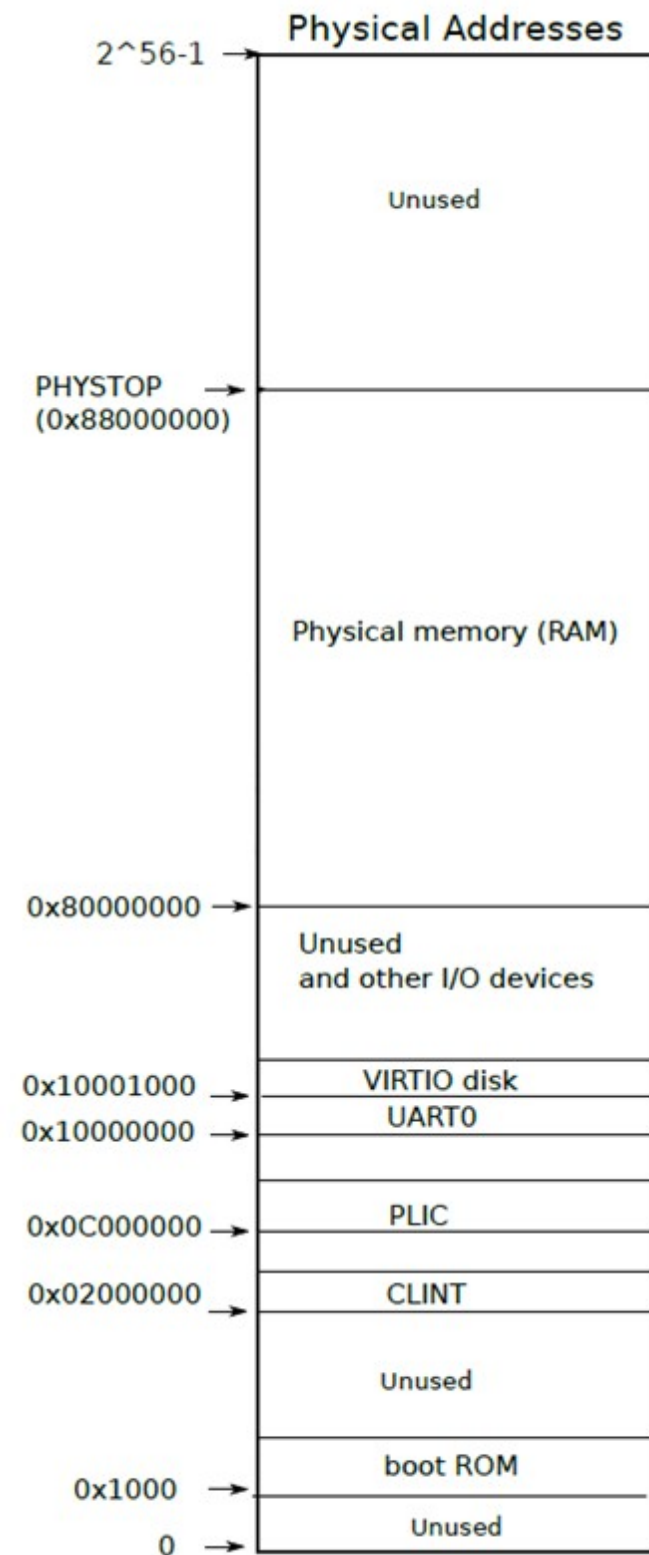

Vykonávanie programu

- Ako sa CPU dostane k ďalšej inštrukcii?
  - Špeciálny register CPU, ktorý sa zvyšuje po každej inštrukcii
  - Automaticky modifikovaný niektorými inštrukciami (volanie procedúry, návrat z procedúry, skok)

Fyzické adresy: organizácia RISC-V

prevzaté a upravené z

<https://pdos.csail.mit.edu/6.828/2020/xv6/book-riscv-rev1.pdf>

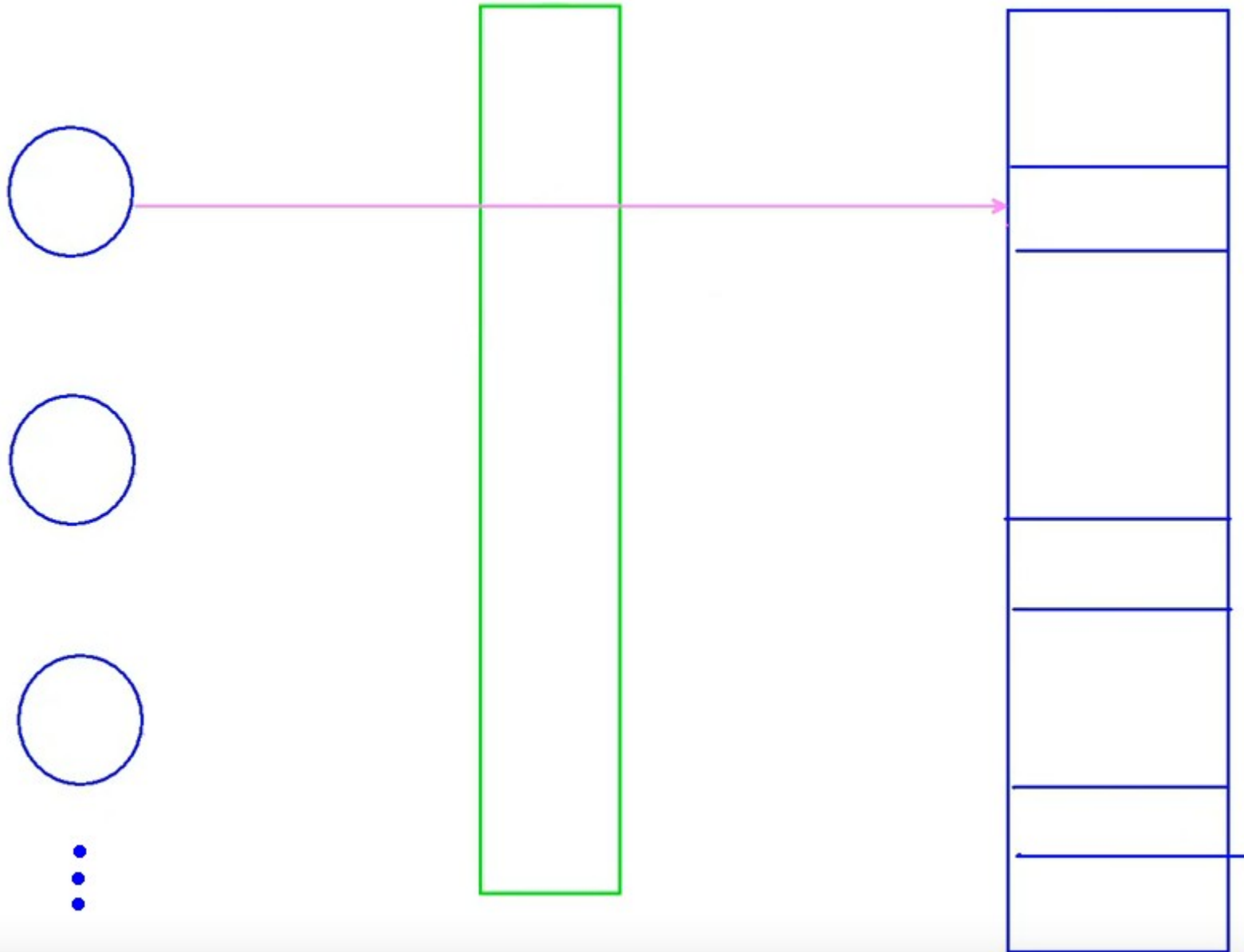
Opakovanie

- Dve hw technológie umožňujúce izoláciu procesov od jadra a vzájomne medzi sebou
1. Systémové volania (umožňujú procesom presne definovaným spôsobom vykonať obsluhu služby v jadre OS)
  2. Virtuálna pamäť (vytvára zdanie vlastnej pamäte pre proces; znemožňuje zasahovať do pamäte iného procesu alebo jadra)

Pamät'

- Majme v pamäti umiestnené procesy (a kód OS)
- Nech sa v nejakej aplikácii nachádza chyba, ktorá spôsobuje občasné zapísanie na náhodnú adresu v RAM-ke
- Ako zabezpečíme, aby sa neprepísali údaje/kód nejakej aplikácie alebo jadra OS?

Pamät'

Adresný priestor

- Izoláciou prístupu procesu k pamäťovému priestoru
- Každý proces bude mať „vlastnú“ pamäť
- Čo to znamená?
  - Môže do nej zapisovať a čítať z nej
  - Nemôže zapisovať a čítať z pamäte iného procesu alebo jadra OS
- Otázka: ako vtesnať (multiplexovať) viacero takýchto samostatných pamäťových boxov do jednej RAM-ky a zachovať izoláciu medzi nimi?

Adresný priestor

4 GB

4 GB

□ 128 MB
RAM
RISC-V

4 GB

Adresný priestor

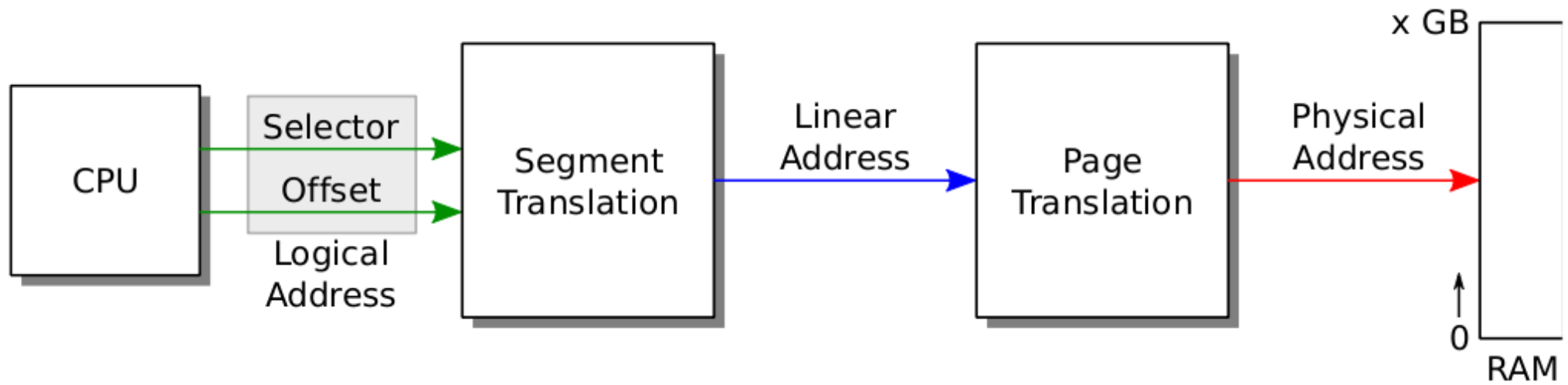
- Jestvujú viaceré možnosti, najrozšírenejšie sú

1. Segmentácia

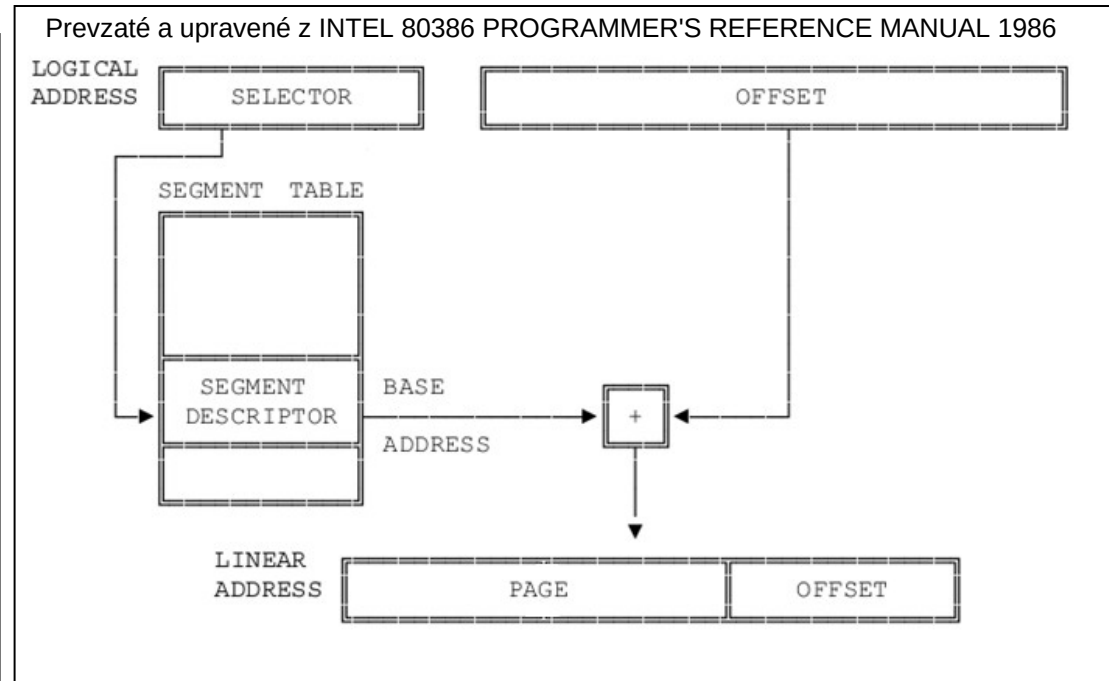
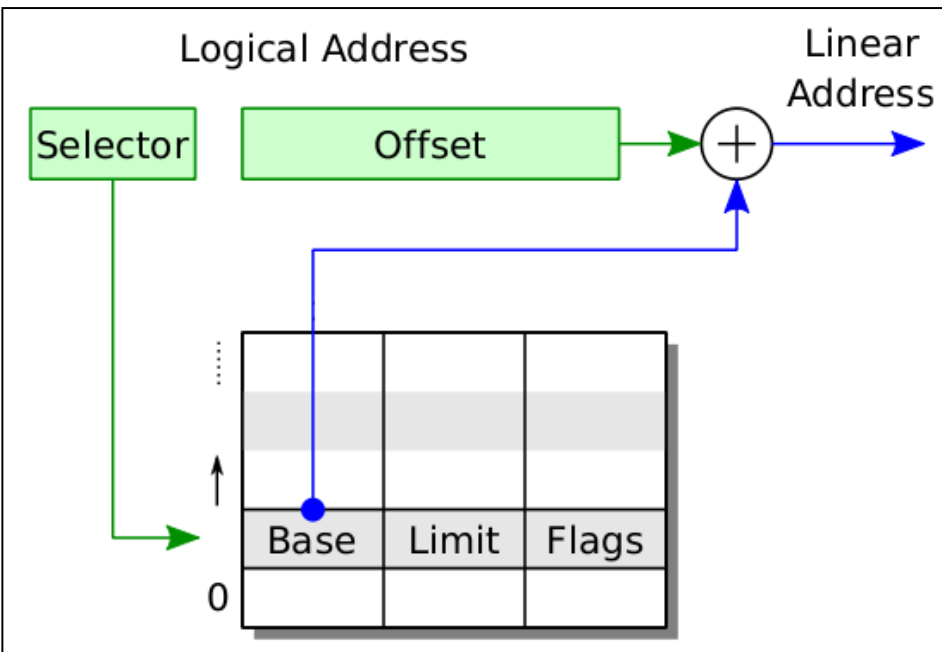
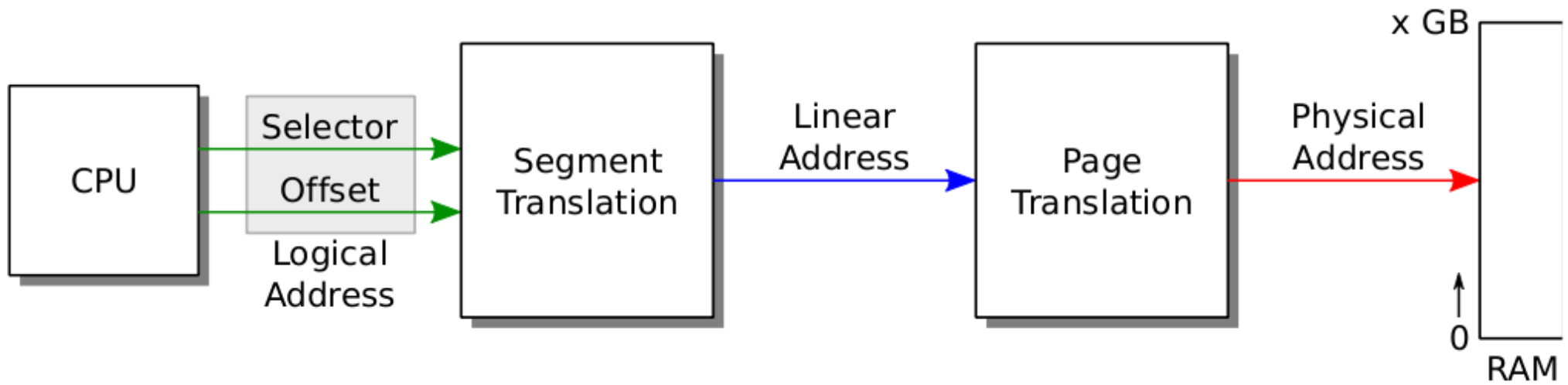
2. Stránkovanie

3. Kombinácia seg+str alebo str+seg

Schéma prekladu adresy

Schéma prekladu adresy

Segmentácia

Zhrnutie

- CPU používa logické (virtuálne) adresy, VŽDY!
- Výsledok segmentácie je preklad logickej (virtuálnej) adresy na tzv. lineárnu adresu
- Prečo lineárnu?

Stránkovanie

- Ide o mechanizmus nepriamej adresácie

Stránkovanie

- Ide o mechanizmus nepriamej adresácie
- Odkaz na aktuálnu tabuľku stránok (tabuľku, ktorá sa pri preklade používa), sa nachádza v špeciálnom registri CPU
- Meniť hodnotu tohto registra CPU je možné iba v privilegovanom režime (kernel mód)

Stránkovanie

- CPU štartuje v režime, kedy je stránkovanie vypnuté
  - Prečo? Ak by bolo zapnuté, tak máme problém sliepky a vajca...
- Inicializačný kód jadra
  - Vyplní tabuľku stránok
  - Nastaví register, ktorý ukazuje na túto tabuľku
  - Zapne stránkovací hardvér

Stránkovanie

- Jadro OS v privilegovanom režime môže meniť obsah registra, ktorý ukazuje na tabuľku stránok
- Teda iba jadro OS môže meniť mapovanie, ktorá fyzická pamäť je dostupná z ktorej virtuálnej adresy (či už samotného jadra alebo procesu)
- Užívateľský proces beží v *user* móde CPU, nemôže meniť obsah tohto registra – pokus o jeho zmenu vyvolá výnimočný stav

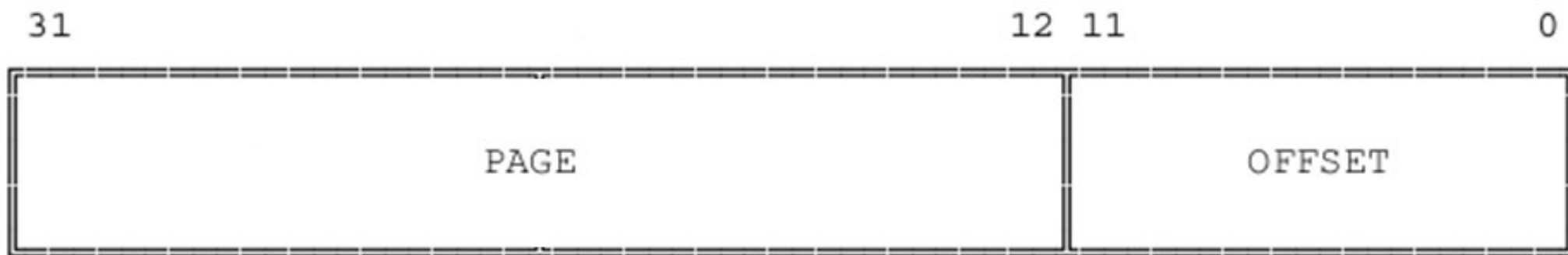
Stránkovanie

- Stránkovanie umožňuje (podobne ako segmentácia, ale nespomínali sme)
  - Rozlíšiť oprávnenia typu prístupu (Read / Write)
  - Určiť, či mapovanie jestvuje (Present)
  - Rozlíšiť oprávnenia prístupu (Kernel / User)
  - Zistiť, či prístup k určitej adrese vyvolal zmenu hodnôt v pamäti (Dirty)
  - Zistiť, či bolo vôbec niekedy prístupné k nejakej adrese (Access)
- Triky s virtuálnou pamäťou

Stránkovanie – čo nám k tomu treba

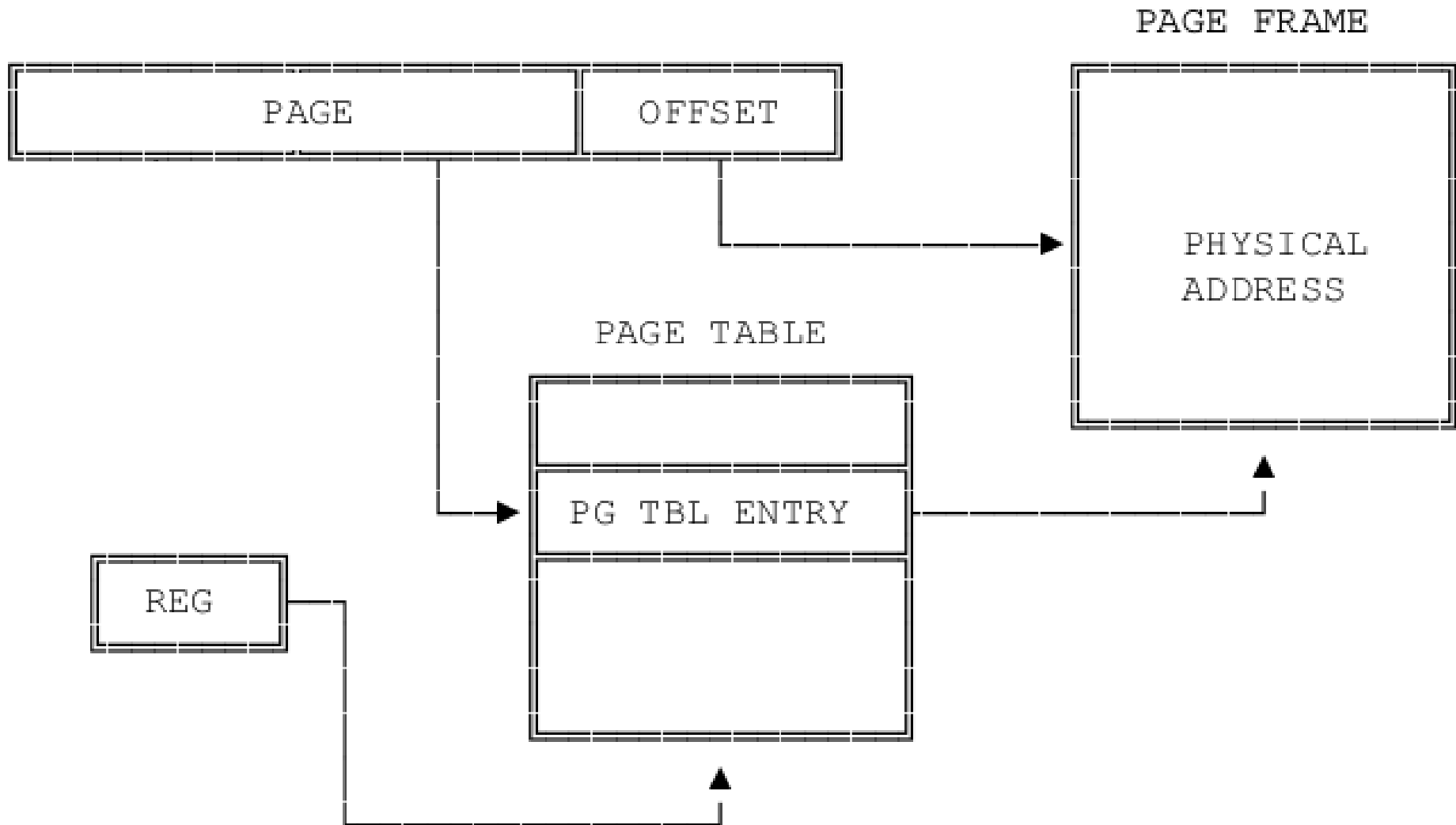
- Rámec (*page frame*) versus stránka (*page*)
- Lineárna adresa
- Tabuľka stránok
- Položka tabuľky stránok
- Ako sa robí preklad

Formát lineárnej adresy

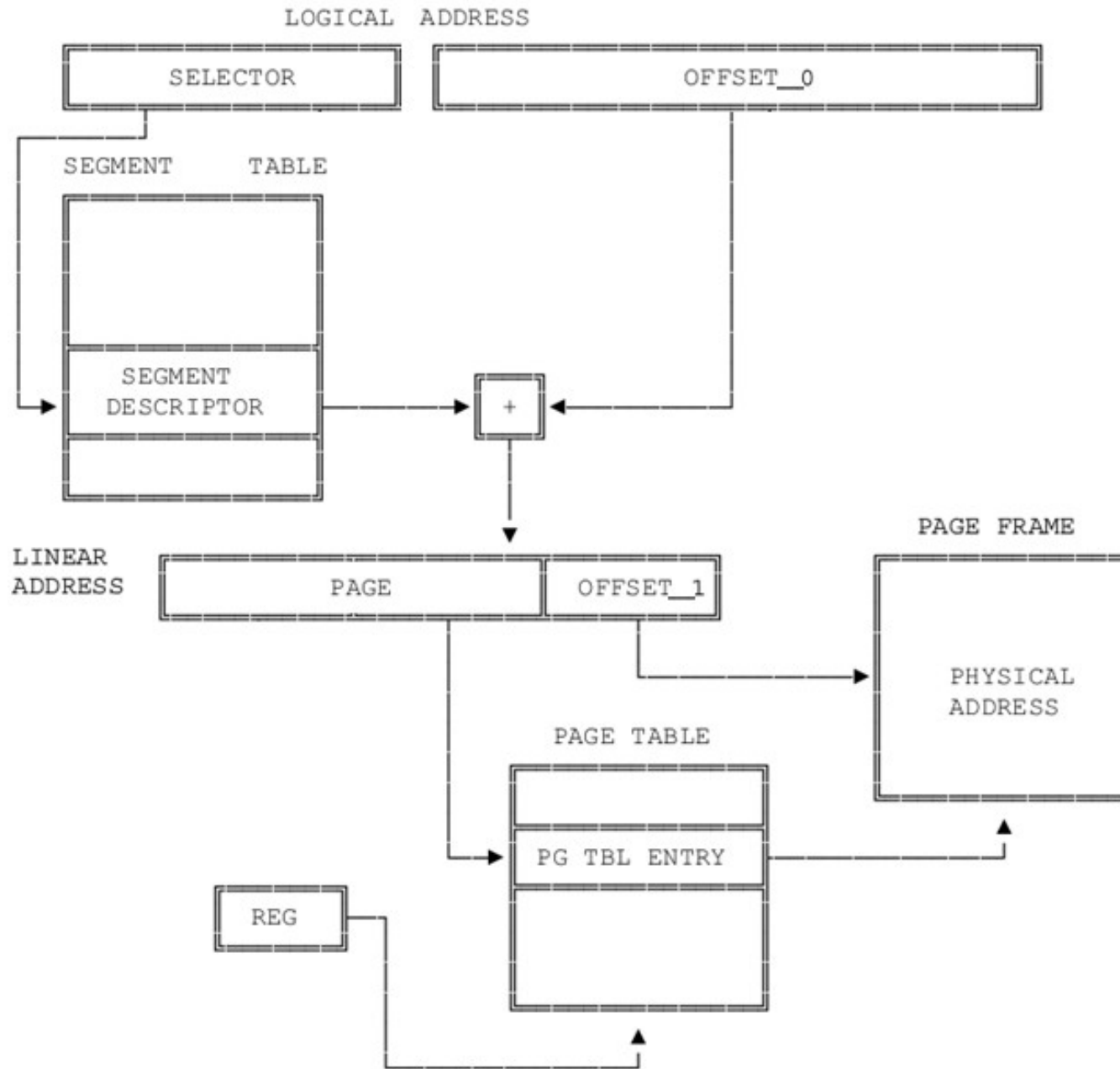

Preklad lineárnej adresy na fyzickú

Kombinácia Seg a Str

Stránkovanie...

- Aby svet spel k lepšiemu, v takejto podobe (ako bolo na prednáške) sa stránkovanie nikde nepoužíva
- Viac o stránkovaní a virtuálnej pamäti na budúcej prednáške

Domáca úloha

- Prečítať kapitolu 2 a 4.3, 4.4
- *Operating system organization*
- <https://pdos.csail.mit.edu/6.828/2023/xv6/book-riscv-rev3.pdf>

MIT ;)